

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-3>

УДК 332.122.54:339.92

Верстяк Андрій Васильович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіко-математичного моделювання,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Andrii Verstiak

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

DETERMINANTS OF ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC GROWTH REGULATION IN UKRAINE

Анотація Розглянуто узагальнені особливості механізмів конвергенції національних політик. Здійснено огляд механізмів конвергенції національних еколого-економічних систем. Проведено емпіричний аналіз поширення відповідних національних планів, програм, стратегій еколого-економічної політики. Проаналізовано рівні реалізації еколого-економічних політик та доведено, що національні/федеральні політики виступають найпоширенішим рівнем еколого-економічних політик, які застосовуються в країнах, що свідчить про широкий масштаб інтересу та зусиль з боку національних урядів у боротьбі з екологічними проблемами та стимулюванням сталого розвитку. Досліджено динаміка кількості інструментів еколого-економічних політик. Визначено найбільш ефективні та придатні інструменти для досягнення конкретних еколого-економічних цілей.

Ключові слова: конвергенція економіки, гармонізації, детермінанти, дифузії, регуляторної конкуренції.

Summary. Generalized features of mechanisms for convergence of national policies have been examined. An overview of the mechanisms for convergence of national eco-economic systems has been conducted. An empirical analysis of the dissemination of relevant national plans, programs, and eco-economic policy strategies has been carried out. The levels of implementation of eco-economic policies have been analyzed, and it has been demonstrated that national/federal policies represent the most common level of eco-economic policies applied in countries, indicating a widespread interest and effort on the part of national governments in addressing environmental issues and promoting sustainable development. The dynamics of the number of eco-economic policy instruments have been investigated. The most effective and suitable instruments for achieving specific eco-economic objectives have been identified. A generalized typology of policy convergence mechanisms has been proposed, which includes harmonization, imposition, diffusion, and regulatory competition, playing a significant role in achieving ecologic-economic policy convergence and creating a favorable environment for sustainable development and economic growth. The most important aspects of determinants of regulating environmental and economic growth in Ukraine are environmental regulations: evaluating the effectiveness and enforcement of environmental regulations, such as emissions standards, waste management protocols, and pollution control measures and economic incentives: analyzing the use of economic incentives, like subsidies for clean technologies or carbon pricing mechanisms, to encourage sustainable practices in both businesses and households. International Collaboration: exploring partnerships, collaborations, and initiatives with other countries and international organizations to address global environmental challenges and leverage resources. Resilience and Adaptation: considering strategies to enhance resilience against environmental risks and climate change impacts, ensuring sustainable development despite potential challenges.

Keywords: economic convergence, harmonization, determinants, diffusion regulatory, competition.

Постановка проблеми. Незважаючи на наявність окремих досліджень з цієї проблеми, відсутність системного підходу та інтегрованого розуміння впливу різних аспектів, таких як енерго-ефективність, інноваційність, екологічні норми та інші, перешкоджає реалізації належних стратегій сталого розвитку. Таким чином, актуальною стає постановка питання: які конкретні детермінанти впливають на можливості досягнення еколого-

економічного зростання в Україні. Дослідження цієї проблеми не тільки розкриє важливі аспекти для розвитку країни, але й надає підґрунтя для визначення ефективних стратегій, спрямованих на збалансоване економічне зростання з урахуванням вимог екологічної стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження конвергенції національних політик на сьогодні є популярним напрямком науко-

вих досліджень, хоча перші публікації датуються початком 1960-х років, академічна популярність цієї тематики значно актуалізувалась протягом 1990-х років [1]. Така тенденція тісно пов'язана із зростаючим дослідницьким інтересом стосовно впливу європейської інтеграції та глобалізації на національні еколого-економічні системи. Як наслідок, в останні десятиріччя спостерігається зростання кількості публікацій, в яких досліджуються процеси та рушійні сили конвергенції між-національної політики. Проте, не дивлячись на зазначені позитивні тенденції, мусимо констатувати обмежене розуміння причин та умов конвергенції національних еколого-економічних політик, що можна пояснити двома аспектами: по-перше, як стверджує Зілігер [2], більшість концептуальних досліджень присвячено емпіричному аналізу конвергенції окремих показників, а не системній побудові теоретичних концепцій; по-друге, конвергенція політик є досить неоднорідною галуззю досліджень, у якій науковці належать до різноманітних наукових та академічних напрямів і шкіл (наприклад, державне управління, міжнародні економічні відносини, політологія тощо). Дійсно, не дивлячись на те, що наявна наукова література з даної тематики згенерувала різноманітні теоретично обґрунтовані гіпотези, її фокус часто обмежується аналізом окремих механізмів та інструментів, за допомогою яких відбувається конвергенція політик, а систематична емпірична ілюстрація того, як ці механізми конвергенції насправді працюють, все ще значною мірою відсутня [3].

Мета статті: здійснити емпіричний аналіз інструментів еколого-економічної політики за різними сферами та видами економічної діяльності, в ході якого виявити, що вони знаходяться у широкій площині за різними сферами, такими як забруднення повітря, вода, ґрунт, а також зменшення наслідків зміни клімату, біорізноманіття, енергоефективність та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, як країна, що прагне досягти високого економічного розвитку, також стикається з викликами балансу між економічним зростанням та збереженням навколишнього середовища. Конвергенція національних еколого-економічних політик означає процес зближення та узгодження нормативно-правових актів, норм, стандартів та стратегій у сфері екології та економіки між різними країнами, а також зобов'язання їх виконувати. Цей процес спрямований на досягнення спільних цілей у сфері сталого розвитку, збереження навколишнього середовища та просування економічного добробуту. На рис. 1 зображено узагальнені особливості механізмів конвергенції національних політик. Дана типологія являє собою евристичну модель, яка систематизує механізми конвергенції політик.

В контексті здійсненого вище огляду механізмів конвергенції національних еколого-економічних систем важливо провести емпіричний аналіз поширення відповідних національних планів, програм, стратегій еколого-економічної політики тощо. Відповідні дані агрегуються платформою ОЕСР в базі даних «Інструменти політики для навколишнього середовища PINE» [4]. Станом на червень 2023 р. база даних охоплювала 4105 інструментів для 134 країн за такими ознаками як дата і сфера впровадження, географічне охоплення, еколого-економічний domeйн, вид діяльності, економічні показники та винятки. Так, загальна динаміка кількості країн, які імплементують інструменти еколого-економічної політики станом на червень 2023 зображена на рис. 2.

Зростання кількості країн (рис. 2), які імплементують інструменти еколого-економічної політики, свідчить про збільшення інтересу, а також зосередження уваги на проблемах навколишнього середовища та сталого розвитку, що пов'язано із зростаючою обізнаністю про зміни клімату, забруднення повітря та води, втрату біорізноманіття та інші проблеми навколишнього середовища, що і стимулює країни до впровадження політичних інструментів для їх вирішення. Крім того, країни зіштовхуються зі зростаючим міжнародним тиском для зменшення свого вуглецевого сліду, збереження природних ресурсів та вирішення екологічних проблем. Міжнародні домовленості, такі як Паризька угода щодо зміни клімату, зобов'язують країни до прийняття конкретних заходів для зниження емісій парникових газів, що і призводить до конвергенції національних еколого-економічних політик.

Іншою характеристикою є географічне охоплення відповідної політики, що реалізуються на різних рівнях (рис. 3).

Національні/федеральні політики виступають найпоширенішим рівнем еколого-економічних політик, які застосовуються в країнах, що свідчить про широкий масштаб інтересу та зусиль з боку національних урядів у боротьбі з екологічними проблемами та стимулюванням сталого розвитку. Бачимо, також (рис. 3), що окремі регіони або області мають власні стратегії та політики для вирішення екологічних проблем, які можуть бути специфічними для їхнього місцевого контексту.

Динаміка кількості інструментів еколого-економічних політик наведена на рис. 4. Так, податки та збори мають найбільшу частку в динаміці, тобто країни використовують фінансові заохочення та обов'язкові платежі для стимулювання екологічної поведінки або компенсації за негативний вплив на довкілля. Екологічні субсидії та платежі надаються для підтримки екологічно чистих технологій, заохочення використання відновлювальних джерел енергії або зменшення негативного

Механізм	Нав'язування	Гармонізація	Дифузія
Особливість	Примус, політичні та економічні умови Децентралізоване прийняття рішень	Переговори, виконання, моніторинг Централізоване та спільне прийняття рішень	Навчання, переконання, емуляція Децентралізоване прийняття рішень
Мотивація впроваджувати зовнішні моделі політик	<ul style="list-style-type: none"> Експорт фундаментальних цінностей і принципів, а також успішних політик Доступ до економічних та політичних ресурсів Уникнення негативних наслідків (санкцій) 	<ul style="list-style-type: none"> Ефективне управління транскордонними викликами Незадоволеність вирішення транскордонних проблем в односторонньому порядку Уникнення негативних зовнішніх ефектів Усвідомлення переваг 	<ul style="list-style-type: none"> Пошук ефективних рішень для внутрішніх проблем Мета отримати зовнішню та внутрішню легітимність
Ступінь впливу на розробку інноваційної політики та рішення щодо її прийняття	Низький		Високий

Рисунок 1 – Типологія механізмів міжнародної конвергенції політик

Джерело: побудовано автором на основі [1]

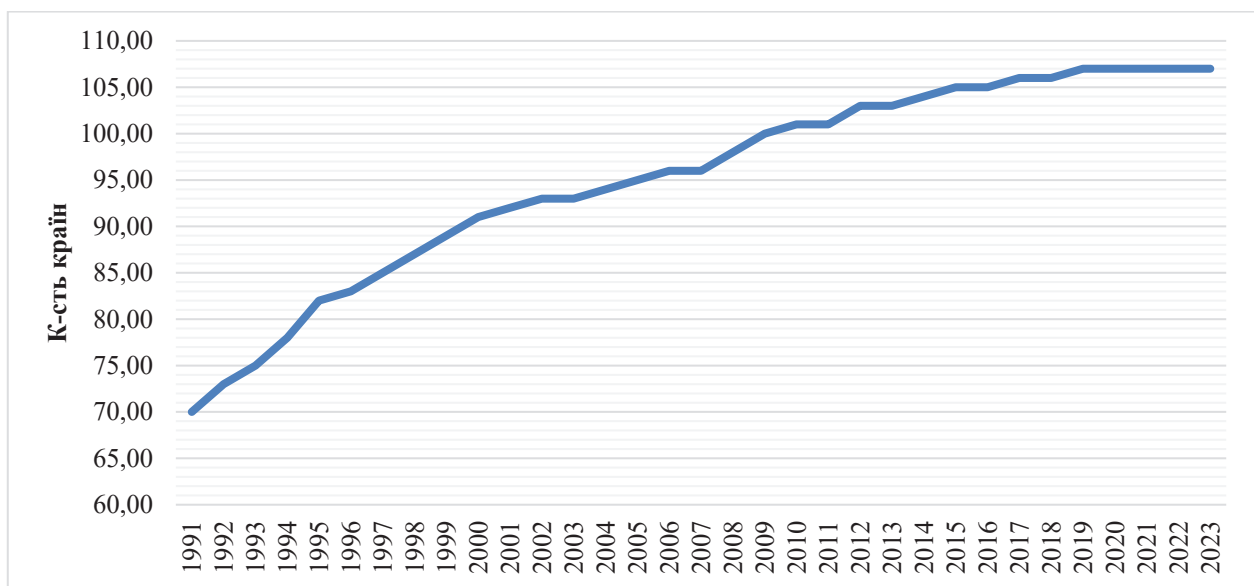

Рисунок 2 – Динаміка кількості країн, які імплементують інструменти еколого-економічної політики

Джерело: побудовано автором на основі [4]

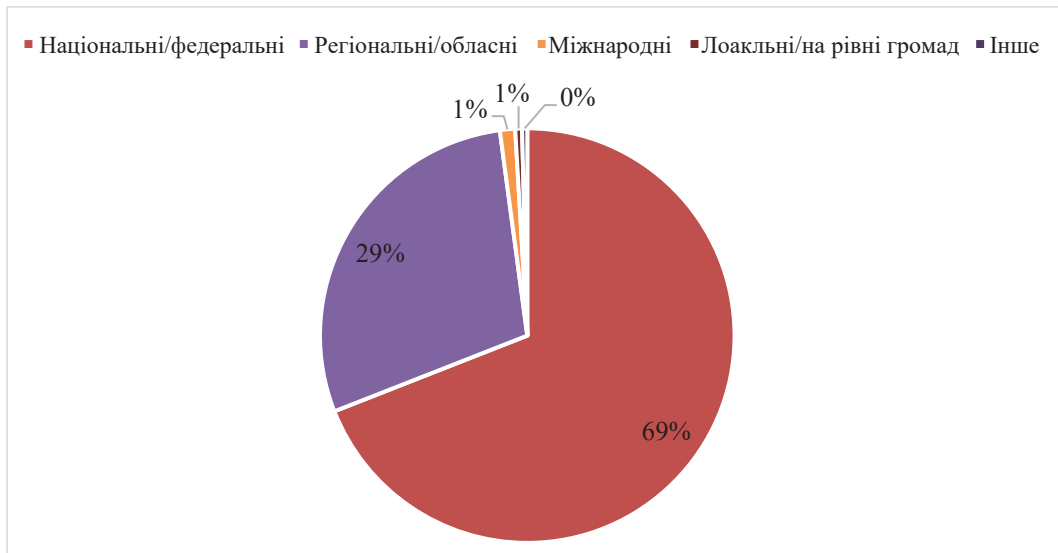

Рисунок 3 – Рівні реалізації еколого-економічних політик

Джерело: побудовано автором на основі [4]

впливу на навколишнє середовище та включають фінансову допомогу, гранти, зниження платежів або компенсації за екологічні послуги. Депозити та відшкодування займають найменшу частку, але все ж важливі, оскільки вони використовуються для стимулювання повернення або використання вторинних матеріалів.

Загальний аналіз показує, що країни використовують різноманітні інструменти еколого-економічної політики для досягнення цілей сталого розвитку та збереження навколишнього середовища; податки та збори, екологічні субсидії та платежі є широко застосованими інструментами, що свідчить про важливість фінансових заохочень

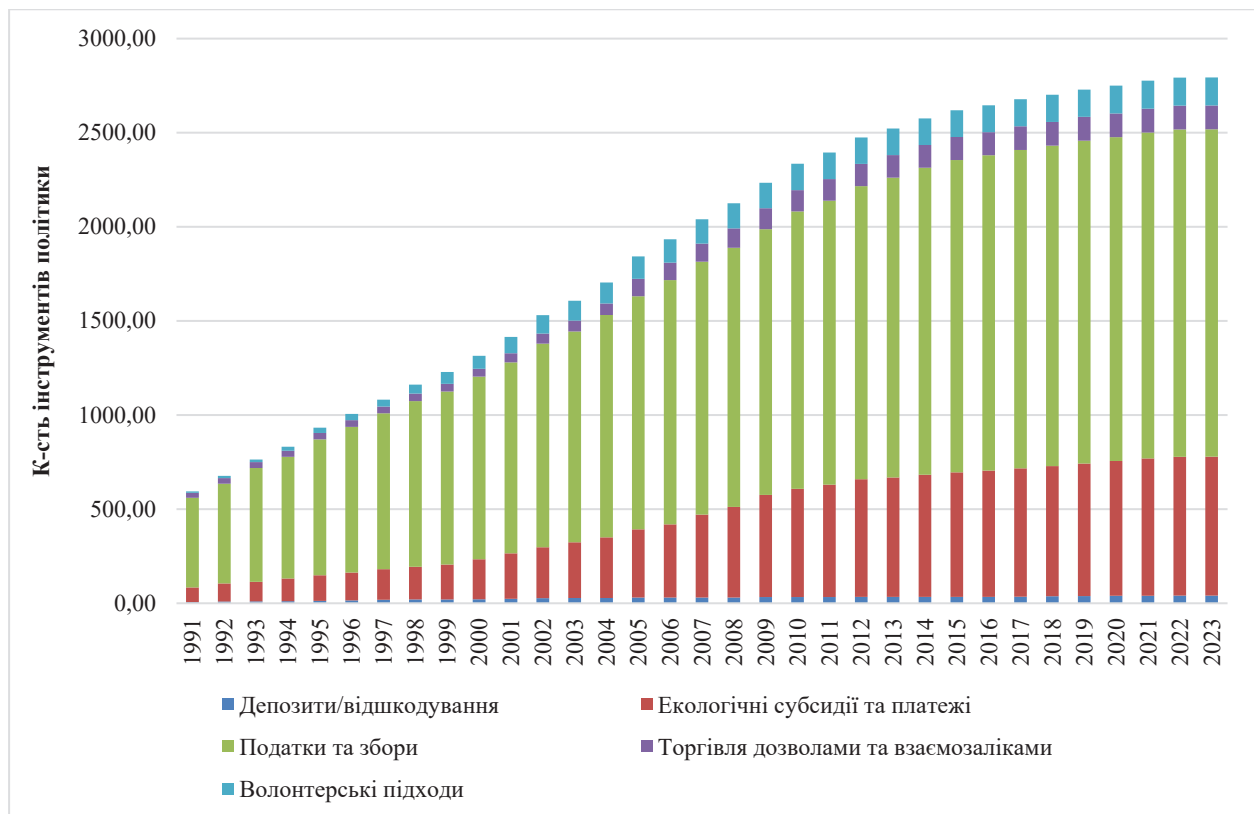

Рисунок 4 – Динаміка кількості інструментів еколого-економічних політик за типом

Джерело: побудовано автором на основі [4]

у цій сфері; депозити та відшкодування, а також волонтерські підходи використовуються в меншій мірі, але можуть мати важливу роль у конкретних контекстах та проектах.

Розгляд інструментів еколого-економічної політики за типом та відповідною сферою є важливим для вивчення ефективності і відповідності політичних заходів конкретним викликам та потребам в еколого-економічних системах. Різні типи інструментів можуть мати різні механізми дії та впливати на різні сфери, такі як енергетика, водне господарство, виробництво тощо. Розуміння цих взаємозв'язків допомагає визначити найбільш ефективні та придатні інструменти для досягнення конкретних еколого-економічних цілей (рис. 5).

Як бачимо з рис. 5, зміна клімату, забруднення повітря та проблеми в сфері відходів мають значний глобальний вплив і є важливими еколого-економічними та суспільними проблемами, які потребують пріоритетного вирішення. Крім того, зміна клімату стала проблемою світового масштабу, що залучило

значну увагу політиків, науковців та громадськості. Це призвело до збільшення обсягу досліджень, програм та інструментів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів і адаптацію до зміни клімату. Відповідно конвергенція політик тут найбільша. Зелена економіка, циркулярна економіка та енергоефективність теж свідчать про зростання інтересу та розвитку відповідних ринків, технологій та інновацій. Це стимулює розвиток інструментів, спрямованих на ці сфери, оскільки вони мають потенціал для створення робочих місць, підтримки сталого розвитку та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Натомість, спостерігаємо меншу кількість інструментів у сферах лісового господарства, адаптації до зміни клімату та забруднення ґрунту. Дійсно, ці сфери вимагають більш специфічних та комплексних заходів, таких як впровадження довгострокових стратегій управління лісовими ресурсами, розробка індивідуальних планів адаптації до зміни клімату або впровадження технологій для очищення забруднених ґрунтів. Очевидно, що

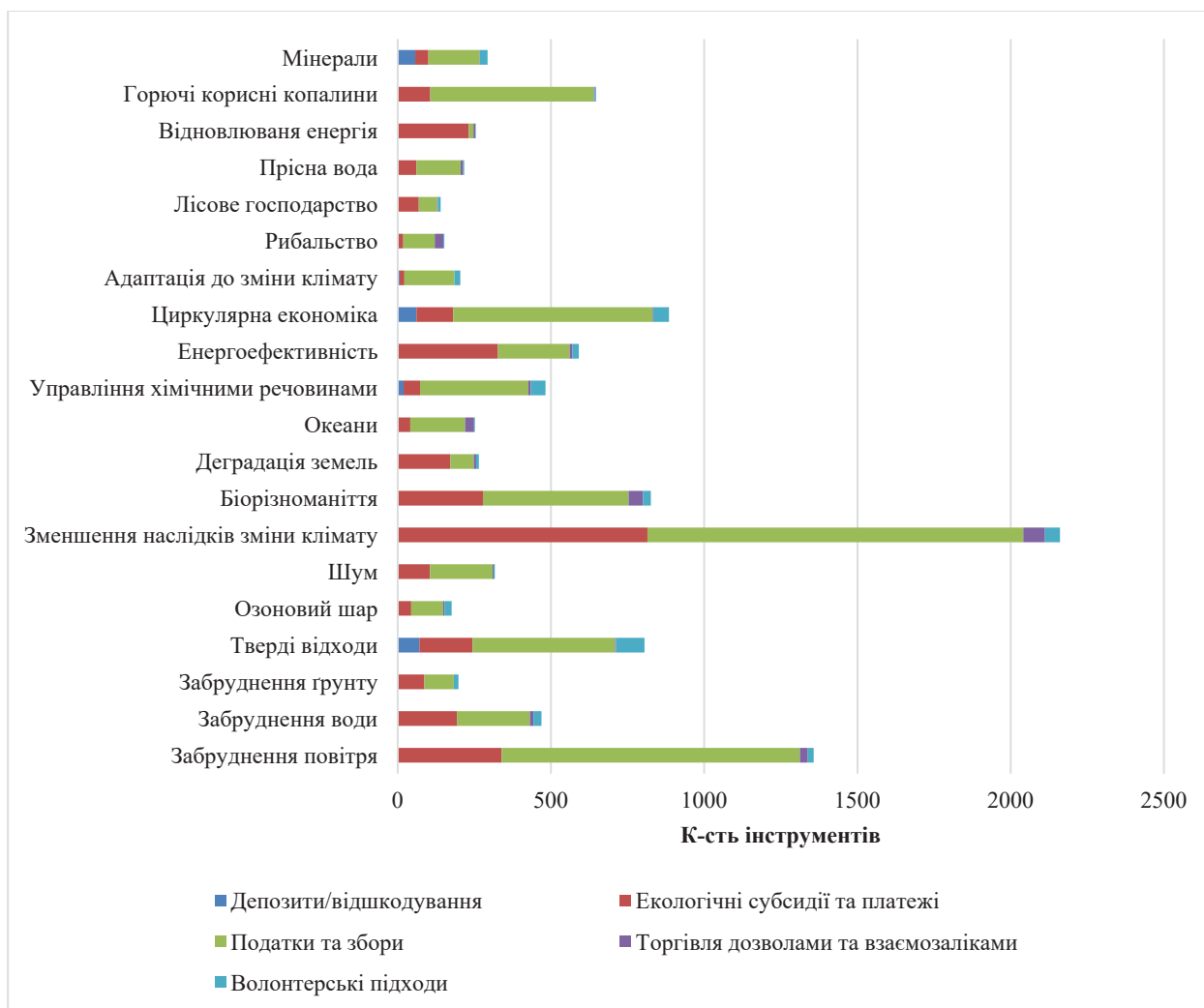

Рисунок 5 – Кількість інструментів еколого-економічних політик за типом та сферою

Джерело: побудовано автором на основі [4]

деякі сфери мають менший пріоритет або менше усвідомлення відповідних проблем у порівнянні з іншими, а також можуть потребувати більшого часу та ресурсів для розробки та впровадження ефективних інструментів. Наприклад, адаптація до зміни клімату може вимагати широкого спектру заходів, включаючи зміну інфраструктури та політик, що потребує високого рівня конвергенції національних еколого-економічних політик.

В даному контексті важливо додати, що у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію та подачею офіційної заявки про на членство України в ЄС виникла потреба у конвергенції відповідних еколого-економічних політик. З 2016 року Україна працює над імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включно з Поглибленою та всеохопною зоною вільної торгівлі; ці угоди вже охоплюють безпрецедентний обсяг асquis ЄС. Україна поступово наблизилася до суттєвих елементів асquis ЄС у багатьох розділах [5]. Наразі Україна вже виконала 72% всіх зобов'язань, передбачених Угодою, яка є важливим елементом інтеграції України до внутрішнього ринку Євро-союзу. Загальний прогрес виконання Угоди за 2022 рік збільшився на 9% [6]. Найбільший прогрес досягнутий у таких сферах: інтелектуальна власність – 94%, управління державними фінансами – 90%, статистика та обмін інформацією – 96%, юстиція, свобода, безпека, права людини – 91%, гуманітарна політика – 91% [6].

На кінець 2022 року прогрес виконання завдань в рамках Угоди про асоціацію становив 39%. При цьому, Кабінетом Міністрів України виконано 41% завдань. Натомість прогрес виконання завдань на 2023 рік вже складає 83%. Загальний прогрес за 2014–2022 рр.: Кабінет Міністрів України – 70% заходів виконано + 1% в процесі виконання; Верховна Рада України – 61% заходів виконано; інші органи державної влади – 59% заходів виконано [5].

Зобов'язання України за напрямом «Навколишнє природне середовище та цивільний захист» передбачені Главою 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію, а на бере-

зень 2023 року було виконано 77% зобов'язань [5]. Картування зобов'язань України перед ЄС у сфері довкілля зображено на рис. 6.

Сектор «Охорона навколишнього природного середовища» охоплює вісім тематичних напрямів та в цілому передбачає імплементацію 26 директив та трьох регламентів Європейського Союзу із конкретними зобов'язаннями щодо їх імплементації (Додаток XXX до Угоди про асоціацію); Цей сектор охоплює більшість тематичних напрямів екологічного права ЄС [8].

Відповідно до тематичних напрямів ключовими цілями цього сектору є [8]:

- впровадження європейських механізмів оцінки впливу на навколишнє середовище, таких як оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка, включаючи забезпечення доступу до екологічної інформації та участі громадськості в процесі прийняття рішень;

- впровадження механізмів управління якістю повітря, які включають моніторинг, встановлення спеціальних вимог щодо якості палива, обмеження вмісту летючих органічних сполук у лаках та фарбах, а також під час зберігання нафтопродуктів;

- забезпечення ефективної європейської моделі управління відходами, включаючи визначення засад та принципів такого управління, а також ефективне керування окремими видами відходів та операціями з їх обробки;

- впровадження європейських механізмів охорони природи, таких як створення системи природоохоронних територій за принципами NATURA 2000 та забезпечення охорони різноманітності флори та фауни, включаючи обмеження полювання та торгівлю ними.;

- імплементація системи торгівлі викидами парникових газів на основі аналогії з відповідною системою в ЄС та поліпшення регулювання обігу озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів;

- покращення системи біобезпеки щодо вивільнення генетично модифікованих організмів.

Висновки. Здійснено емпіричний аналіз інструментів еколого-економічної політики за

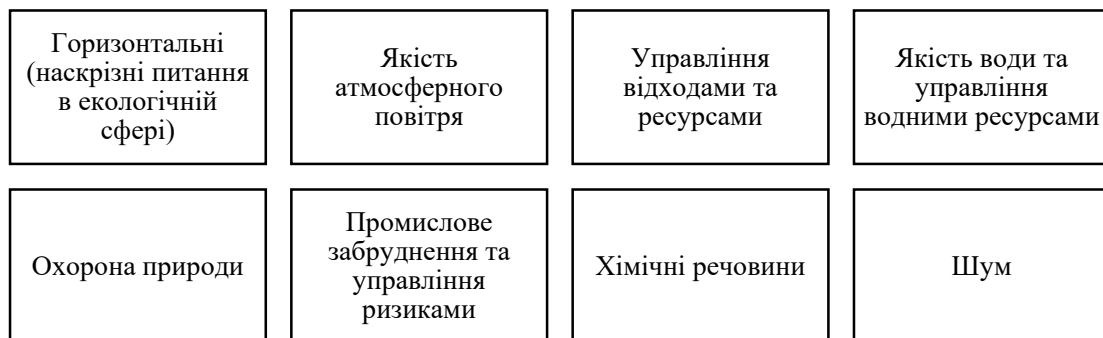

Рисунок 6 – Угода про асоціацію: Зобов'язання України у сфері довкілля

Джерело: побудовано автором на основі [7]

різними сферами та видами економічної діяльності, в ході якого виявлено, що вони знаходяться у широкій площині за різними сферами, такими як забруднення повітря, вода, ґрунт, а також зменшення наслідків зміни клімату, біорізноманіття, енергоефективність та інші. Це вказує на важливість розробки та впровадження політик, які враховують специфічні проблеми кожної сфери. Певні види економічної діяльності, такі як переробна промисловість, водопостачання, торгівля та транспорт, мають більшу кількість еколого-економічних політик, що пов'язано з їхнім великим

впливом на довкілля та потребою у їх еколого-економічному регулюванні. Специфічні вимоги, розмір та важливість цих видів діяльності призводять до розширення інструментів політики, спрямованих на зменшення впливу на навколишнє середовище. Аналіз у розрізі видів економічної діяльності демонструє потребу в адаптації політик до специфічних потреб та викликів кожного сектору. Різноманітність інструментів враховує велику кількість галузей, які можуть мати різні впливи на навколишнє середовище та різні потреби у регулюванні.

Список використаних джерел:

1. Holzinger K., Knill C. Causes and conditions of cross-national policy convergence. *Journal of European Public Policy*. 2005. No. 12(5). P. 775–796. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501760500161357>
2. Seeliger R. Conceptualizing and researching policy convergence. *Policy Studies Journal*. 1996. No. 4. P. 287–306.
3. Heichel S., Pape J. and Sommerer T. Is there convergence inconvergence research? An overview of empirical studies on policyconvergence. *Journal of European Public Policy*. 2005. No. 12(5). P. 817–840.
4. Policy Instruments for the Environment (PINE) Database. June, 2023. URL: <http://oe.cd/pine> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 29.08.2023).
6. Оприлюднено щорічний Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonання-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies> (дата звернення: 29.08.2023).
7. Картування зобов'язань у сфері довкілля та зміни клімату: підготовка до вступу в ЄС. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2023. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/678/files/euacqismappingfinalukr.pdf> (дата звернення: 29.08.2023).
8. Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання (2014 – перша половина 2021 року). URL: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/ukrayina-ta-ugoda-pro-asocziacziyu-monitoryng-vykonannya-2014-persha-polovyna-2021-roku.html> (дата звернення: 29.08.2023).

References:

1. Holzinger K., Knill C. (2005) Causes and conditions of cross-national policy convergence. *Journal of European Public Policy*, no. 12(5), pp. 775–796. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501760500161357>
2. Seeliger, R. (1996) Conceptualizing and researching policy convergence. *Policy Studies Journal*, no. 4, pp. 287–306.
3. Heichel S., Pape J. and Sommerer T. (2005) Is there convergence inconvergence research? An overview of empirical studies on policyconvergence. *Journal of European Public Policy*, no. 12(5), pp. 817–840.
4. Policy Instruments for the Environment (PINE) Database. (June, 2023). Available at: <http://oe.cd/pine> 2023
5. Zvit pro vykonannya uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta yevropeiskym soiuzom za 2022 rik [Report on the implementation of the association agreement between Ukraine and the European Union for 2022]. Available at: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (in Ukrainian)
6. Opryliudneno shchorichnyi Zvit pro vykonannya Uhody pro asotsiatsiiu Ukraina-IeS [The annual Report on the implementation of the Ukraine-EU Association Agreement has been published]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonання-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies> (in Ukrainian)
7. Kartuvannia zoboviazan u sferi dovkillia ta zminy klimatu: pidhotovka do vstupu v YeS. Analitychnyi dokument [Mapping obligations in the field of environment and climate change: preparation for joining the EU] (2023) Resursno-analitchnyi tsentr "Suspilstvo i dovkillia". Available at: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/678/files/euacqismappingfinalukr.pdf> (in Ukrainian)
8. Ukraina ta Uhoda pro asotsiatsiiu: monitorynh vykonannya (2014 – persha polovyna 2021 roku) [Ukraine and the Association Agreement: monitoring of implementation (2014 – the first half of 2021)]. Available at: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/ukrayina-ta-ugoda-pro-asocziacziyu-monitoryng-vykonannya-2014-persha-polovyna-2021-roku.html> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023